

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Judgment Criteria for Public Buildings Design in Governmental Organizations
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

تعیین معیارهای داوری طرح بناهای عمومی در ادارات دولتی*

مجتبی باقری^۱، غلامرضا طلپسچی^{۲*}، سید محمود معینی^۳

۱. دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران.

۲. استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۳. استادیار گروه معماری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۵

چکیده

بیان مسئله: داوری و ارزیابی طرح‌های معماری، همواره یکی از چالش‌های پیش روی طراحان و معماران است. این چالش در عرصه حرفه‌ای به سبب حساسیت طرح‌ها و مقیاس آن‌ها، بیشتر به نظر می‌رسد. به‌طور کلی نبود معیارهای مدون و شفاف جهت داوری طرح‌های معماری، مهم‌ترین دلیل این مسئله به‌شمار می‌رود. شکل‌گیری زمینه‌های فکری پژوهش، مطرح‌شدن این سؤالات است: داوری و ارزیابی طرح‌های معماری با چه معیارهایی انجام می‌گیرد؟ آیا ارائه‌دهندگان طرح‌ها در ادارات دولتی از انتخاب طرح برتر رضایت خاطر دارند؟ یا این انتخاب را نتیجه سلائق شخصی داوران، رانت‌های سیاسی، و معروفیت رقبا می‌دانند؟ و درنهایت، آیا انتخاب طرح برتر طبق ضوابط و معیارهای خاصی که همه‌پسند است، شکل می‌گیرد؟

هدف پژوهش: تعیین سازوکار، معیارها و مشخصات داوران این‌گونه طرح‌ها و درنهایت چک‌لیست پیشنهادی جهت داوری و ارزیابی است.

روش پژوهش: داده‌های پژوهش، حاصل تحلیل مصاحبه‌های باز و نیمه‌عمیق از خبرگان عرصه معماری است. در این پژوهش، روش کاربردی استفاده از «گراندد تئوری» در پژوهش‌های معماری با هدف اعتلای تعیین معیارهای داوری طرح بناهای عمومی در ارگان‌های دولتی براساس تفسیر خبرگان این رشته بیان شده است.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش و بیشترین تعداد مقوله‌های منتج‌شده، به مشخصات داوران و چگونگی داوری آن‌ها اشاره دارد و مبین این نکته است که، در صورت به‌کارگیری داوران متخصص و دارای صلاحیت‌جهت داوری طرح، پروسه داوری به‌طور صحیح مسیر خود را طی کرده و معضلات مربوط به آن کاهش می‌یابد. درنهایت، مقوله هسته تحت عنوان «هیأت منتخب داوری مشروع و صلاحیت‌دار»، همچنین معیارها، شرایط دخیل در داوری و مشخصات داوران این‌گونه طرح‌ها ارائه شده است.

واژگان کلیدی: معیارهای داوری، بناهای عمومی، ادارات دولتی، گراندد تئوری، مشخصات داوران.

مقدمه

در رشته معماری و دیگر رشته‌های هنری، محصول نهایی الزاماً از یک پروسه مشخص و واحد نبوده و می‌تواند از راه‌حل‌های متفاوتی صورت پذیرد (Roberts, 2006).

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «مجتبی باقری» با عنوان «تعیین معیارهای ارزیابی و داوری طرح بناهای عمومی ارائه شده به نهادهای دولتی» است که به راهنمایی دکتر «غلامرضا طلپسچی» و مشاوره دکتر «سید محمود معینی» در گروه معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد در حال انجام است.

**نویسنده مسئول، ۰۹۱۸۸۱۵۳۵۸۷، talischi@basu.ac.ir

بنابراین می‌توان داوری و ارزیابی در این علوم را یکی از موارد چالش‌زا به‌شمار آورد. معماری را می‌توان ارتباطی بین هنر و مهندسی قلمداد کرد. هنر، مبتنی بر سلائق شخصی است درحالی‌که اگر تکنیک داوری مبتنی بر ذهن یا سلائق شخصی باشد، متفاوت و چالش‌برانگیز است. لذا به نظر می‌رسد به یک سازوکار مناسب برای ادغام هر دو نیاز است (Utaberta et al., 2012). در نگاهی دقیق‌تر، اگر کیفیت و ارزش‌های طراحی را به شکل طیفی در نظر بگیریم که یک سمت آن ارزش‌های کاملاً کمی

به بعد، تکرار در اطلاعات دریافتی، مشاهده گردید و به نوعی به اشباع نظریه رسیده شد. در فرایند تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده، با تحلیل سطر به سطر مصاحبه‌ها، کدهایی مشخص شد. هر کد اولیه درون متن مصاحبه، با خطی در زیر آن مشخص شده و حاوی معنایی است که به صورت کد یا شناسه نمایش داده می‌شود. هر تعداد کد که هم‌سنخ بوده، با عنوان انتزاعی با نام مفهوم، برچسب‌گذاری شد. این مرحله منتج به استخراج ۲۷۶۹ کد یا شناسه و ۱۳۳ مفهوم شد. در مرحله بعدی هر تعداد مفهومی که از لحاظ ابعاد و ویژگی دارای سنخیت بود، با عنوان زیرمقوله نام‌گذاری شد. سپس زیرمقوله‌هایی که از لحاظ معنایی با یکدیگر در یک خانواده بودند تحت عنوان مقوله، ارائه شدند که در این پژوهش ۵۵ زیرمقوله و از این تعداد، ۲۰ مقوله اصلی به دست آمد.

بیان مسئله

از آنجاکه معیارها، صفات یا قواعدی هستند که به عنوان اهرمی برای تصمیم‌گیری مفید می‌باشند، داشتن یک تعریف کلی از معیارها، مفید به نظر می‌رسد. معیار، ویژگی یا ویژگی‌های متمایز کننده هر چیزی است که با استفاده از آن می‌توان کیفیات را قضاوت کرد، تخمین زد، با آن تصمیمی گرفته شود و یا طبقه‌بندی خاصی صورت گیرد (Utaberta et al., 2011). سیستم و پروسه داوری و ارزیابی در رشته‌های هنری، به خصوص معماری، از سایر رشته‌ها دشوارتر است و در واقع یکی از موارد چالش‌زا در آن به شمار می‌رود. چنانچه نوع داوری و یا ابزارهای آن مشخص و مدون نبوده و فضای حاکم بر داوری و ارزیابی فراهم نگردد، امکان ورود خودآگاه یا ناخودآگاه تفاسیر و سلائق شخصی و یا مطالبات غیرمرتبط، این پروسه را مخدوش خواهد کرد (مهدی‌زاده سراج و مردمی، ۱۳۸۷). معمولاً سیستم ارزیابی و داوری، به صورت ذهنی و جامع است و معیارهای خاصی در بین داوران، جهت ارزیابی و درجه‌بندی وجود ندارد و در صورت وجود شناخته‌شده و تبیین‌شده نیست. این مسئله در پروژه‌های اجرایی و بناهای عمومی، به دلیل مقیاس بزرگ‌تر و اهمیت و حساسیت بیشتر از تمام ابعاد (سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و...)، مهم‌تر است. عمده دلیل آن، نبود سازوکار و معیارهای مدون است که در جریان پروسه داوری وجود نداشته و پروسه داوری و ارزیابی، تحت تأثیر سلائق شخصی داوران قرار می‌گیرد. بدین جهت، داوری پروژه‌ها باید به نحوی انجام گیرد که تأثیر عوامل اغتشاش‌گر مانند، جو مناسبات سیاسی، اجتماعی و مدیریتی، به حداقل برسد و فقط ملاک‌های علمی و عملی و حرفه‌ای لحاظ شود (میرریاحی، ۱۳۹۳). لذا تدقیق معیارها و سازوکارها به جهت

شامل، استانداردها، ابعاد و اندازه‌ها و... و سمت دیگر آن ارزش‌های کیفی شامل، زیبایی معماری، ترکیب و فرم و... باشد، هرچه به سوی ارزش‌های کمی برویم، نگاه واقعی و معیارهای سنجش، دقیق و در نتیجه استانداردها و مقررات ساختمانی و ضوابط، بیشتر به کار می‌آید و هرچه به سمت دیگر طیف یعنی، ارزش‌های کیفی نزدیک شویم، باید به تشخیص و توافق خبرگان عرصه، تکیه کنیم (کیان ارثی و طالبی، ۱۳۹۱) و چون پروسه داوری در معماری، وجوه کیفی و کمی را در بر می‌گیرد، لذا داور و ارزیاب، قضاوتی ورای اعداد و ارقام را پیش رو دارد و مسئله بیشتر یک تصمیم راهبردی را در بر می‌گیرد. از سویی دیگر، ضرورت وجود توافقات و نظرات مشترک میان اعضای هیأت داوران، اهمیت و حساسیت انتخاب داوران رابه صورت شفاف بیان می‌کند و ایجاب می‌کند جهت داوری همه جانبه طرح‌های معماری، مراجعه به خبرگان این عرصه در دستور کار قرار گیرد (ندیمی، ۱۳۸۹). می‌توان گفت از زمان ظهور مطالعه کلاسیک کاترین آنتونی^۱ که در واکنش‌های خصوصی به انتقاد عمومی در سال ۱۹۸۷ و هیأت داوران طراحی در آتلیه‌های معماری در سال ۱۹۹۱ منتشر شد، این موضوع تعداد قابل توجهی از معماران را برای مطالعه، تحقیق و پژوهش، جذب کرده است (Salama & El-Attar, 2010). اکثر داوران، به صورت محدود، آموزش‌میدون در خصوص نحوه داوری و ارزیابی، داشته و یا اصلاً آموزش خاصی در این زمینه نداشته‌اند و اغلب به تکنیک‌های استفاده‌شده توسط اساتید خود در دوران دانشجویی و تجربیات پیشین و قابلیت‌کیه می‌کنند (Anthony, 1991)، از این روشیوه داوری و سنجش آن‌ها در طرح‌ها به صورت قابل توجهی متفاوت است. ارزیابی هیأت داوران عمدتاً مبنی بر درک ناکافی و در نظر گرفتن اهداف پروژه، محدودیت‌ها و... است. عموماً تلاش‌های هدفمند داوران بیشتر به سمت شناسایی نواقص پروژه، تا دستاوردهای آن، متمایل است (Bilozor, 2006). با این تفاسیر، ضروریست برای حل این چالش، سازوکار و معیارهایی مدون جهت داوری طرح‌های معماری، تعیین و تدوین شود که ورود ناخودآگاه و حتی خودآگاه سلائق شخصی داوران و ارزیابان را به حداقل برساند. جهت روشن شدن موضوع، مراجعه به خبرگان عرصه، در دستور کار قرار گرفت، زیرا صرفاً معیارهای کمی مانند، استانداردها، ضوابط و... به صورت تدوین‌شده و کتبی، در دسترس بوده و معیارهای کیفی که اساس طرح‌های معماری را دارد، نشأت گرفته از نظرات، تفکرات و ایده‌های خبرگان دارای صلاحیت می‌باشند.

در این مطالعه با ۴۰ نفر از خبرگان عرصه معماری مصاحبه باز و نیمه عمیق انجام گرفت که از مصاحبه‌بیسست و پنجم

انتخاب را نتیجه سلائق شخصی داوران، رانتهای سیاسی، و معروفیت شرکت‌های مشاور یا رقبای شرکت‌کننده می‌دانند؟ و درنهایت آیا انتخاب طرح برتر طبق ضوابط و معیارهای خاصی که همه‌پسند نیز است، شکل می‌گیرد؟

پیشینه پژوهش

در راستای بحث داوری و ارزیابی طرح‌های معماری و شهرسازی، شورای عالی انقلاب فرهنگی به پیشنهاد فرهنگستان هنر در جلسه ۵۱۳ مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۰، «آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی ایران» را تصویب کرد. همچنین نشریه شماره ۲۴۰ انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تحت عنوان «راهنمای برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی در ایران» در راستای آیین‌نامه فوق تدوین شد. در این آیین‌نامه و نشریه، صرفاً به بحث ارائه تعارف و مفاهیم مرتبط با انواع مسابقات معماری، ارکان تشکیل‌دهنده آن، ضوابط، فواید و مضرات مسابقه و به‌صورت کلی پروسه و فرایند برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی پرداخته شده است و به‌صورت آشکار به ارائه معیار و ابزارهای سنجش و داوری طرح‌ها چه در حوزه آموزشی و چه حرفه‌ای پرداخته نشده است. با این حال، غالب مطالعات انجام‌گرفته در زمینه داوری و ارزیابی طرح‌های معماری، چه در داخل و چه خارج از کشور، به دلیل سهولت و قابلیت دسترسی آزمودنی‌ها و بررسی توسط پژوهشگران که نوعاً خود آموزگار معماری هستند، در حوزه آموزش معماری و محیط‌های دانشگاهی صورت گرفته است و این مهم در حوزه اجرایی و حرفه‌ای کمتر بررسی شده است که به‌نظر می‌رسد کمبود مطالعات راجع به حوزه حرفه‌ای، ناشی از محدودیت، دشواری و موانع مطالعات در این زمینه باشد. درخصوص ارزیابی طرح‌ها در ادوار گذشته، پژوهش‌هایی صورت گرفته بود که اهم آن‌ها به شرح ذیل است:

از دید حمید ندیمی جهت‌داوری طرح‌های معماری، دو الگو یا رویکرد وجود دارد: رویکرد عینیت‌گرا و رویکرد تأویلی. رویکرد عینیت‌گرا داور را فاعل شناسنده می‌داند. در این رویکرد همانطور که قبلاً اشاره کردیم توجه به جنبه‌های کمی موضوع طرح، اهمیت دارد. رویکرد تأویلی داوری طرح، از جمله طرح معماری را، با تأکید بر وجوه کیفی و زیبایی‌شناسی معماری، امری تأویلی و وابسته به ذهنیت و تفکرات داوران می‌داند (ندیمی، ۱۳۸۹). برن و گونار (Bern & Røe, 2022)، در دانشگاه اسلو، در پژوهشی با عنوان «مسابقات معماری و مشارکت‌مردمی» باهدف بررسی میزان تأثیر جنبه‌های دموکراتیک و مشارکتی در مسابقات معماری به این نتیجه می‌رسند، مسابقات معماری می‌تواند

دستیابی به شیوه‌ای نسبتاً جامع و کامل که پاسخگوی نیازهای اساسی یک داوری واقع بینانه باشد، ضروری و لازم به‌نظر می‌رسد.

از طرفی با توجه به ویژگی‌های خاص رشته معماریو تمایز آن با دیگر رشته‌ها به‌خصوص رشته‌های نظری، داوری طرح‌های معماری، عمدتاً از جنس کیفی بوده و وجه هنری طرح معماری، داوری ارزشی درباره آن را چالش‌زا می‌کند، داوری وجوه کمی طرح‌ها نسبت به وجوه کیفی آن، دارای پیچیدگی کمتری بوده و می‌توان با روشی نظام‌مند و مدون آن را ارزیابی و داوری کرد و درنهایت سهم تأثیر پسند و سلائق شخصی داوران راکاهش داد. وجوهی مانند، سازه، ضوابط و استانداردهای طراحی، مباحث اقلیمی و تنظیم شرایط محیطی در زمره وجوه کمی به‌شمار می‌روند (لنگ، ۱۳۹۵). در هر حال ارزیابی و داوری به‌صورت کلی به یافته‌های خود اتکا داشته و مستلزم نوعی داوری درباره مؤثر بودن، ثمربخشی اجتماعی و مطلوب بودن پروسه یا برنامه و نهایتاً محصول، بر حسب اهداف و ارزش‌های تعیین شده است (میرریاحی، ۱۳۹۳). می‌توان گفت جهت تحقق یک داوری و ارزیابی صحیح و بدون شبهه و ایجاد انگیزه طراحان و شرکت‌کنندگان، به‌خصوص برای بناهای عمومی در ارگان‌های دولتی، رفع دو چالش اساسی در این امر، ضروری به‌نظر می‌رسد.

- عدم وجود یک پروسه مدون وقانون‌مند در تمام مراحل شامل، تدوین آگهی و برنامه، روند و فرایند داوری و ارزیابی، انتخاب طرح برتر و اعلام آن به‌صورت رسمی.

- عدم وجود نظارت فنی و حرفه‌ای معماری و شهرسازی در تمامی مراحل شامل، تدوین آگهی و برنامه، روند داوری و ارزیابی، انتخاب طرح برتر و اعلام آن به‌صورت رسمی (نشریه ۲۴۰ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۱).

ذکر این نکته ضروریست که ارگان‌ها و ادارت دولتی، به‌دلیل سازوکاری که برای مواجهه با مراجعات شهروندان جهت اخذ تصویب طرح‌ها دارند، ترجیح می‌دهند با کمیته‌ها و ضوابط مصوب کار کنند. اعمال ضوابط و استانداردهایی که در قالب آیین‌نامه‌های لازم‌الاجرا تدوین شده باشد، کار داوران را ساده‌تر می‌کند. اما نباید فراموش کرد، نوشتن آیین‌نامه و تدوین ضوابط زمانی امکان‌پذیر است که اندازه‌گیری، ممکن باشد و اساساً نوشتن آیین‌نامه جهت کیفیت دشوار است (ندیمی، ۱۳۸۹). شکل‌گیری زمینه‌های فکری پژوهش، مطرح‌شدن سولاتی به‌شرح ذیل بوده است:

- داوری و ارزیابی طرح‌های معماری با چه معیارهایی انجام می‌گیرد؟

- آیا ارائه دهندگان یا شرکت‌کنندگان طرح‌ها در ارگان‌ها و ادارات دولتی از انتخاب طرح برتر رضایت خاطر دارند، یا این

این تفاسیر این پژوهش از روش گراند تئوری^۳ بهره گرفته است. این روش، یک شیوه تحقیق کیفی است که به وسیله آن با استفاده از یک دسته داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد. این روش معمولاً به سه شیوه اجرا می‌شود: شیوه سیستماتیک (نظام‌مند)، شیوه نوحاسته (ظاهرشونده) و شیوه سازاگرا (ساخت‌گرایانه). در این پژوهش از شیوه سیستماتیک (نظام‌مند) که به روش استراوس و کوربین^۴ نسبت داده می‌شود، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. این روش دارای سه مرحله اصلی کدگذاری باز، محوری و انتخابی است (رضایی، ۱۳۹۶). در این روش، پژوهشگر به دنبال آن است که فارغ از ارائه باورها و تصورات، اجازه دهد شرایط طبیعی محیط، داده‌ها را تعیین کند که از این طریق نظریه‌ای از میان داده‌ها به تکوین برسد (گروت و وانگ، ۱۳۹۶). این روش پژوهش، در اکثر علوم دارای کاربرد است و پژوهشگران مختلف از این روش جهت پژوهش‌های متفاوتی بهره گرفته‌اند. با این حال در رشته‌هایی مانند معماری و طراحی شهری، می‌توان گفت، کاربرد این روش و استفاده از آن توسط محققان علوم فوق مغفول مانده و کمتر به آن پرداخته شده است (Hussein et al., 2020).

آن‌گونه که مهرابی و همکاران (۱۳۹۰) اشاره می‌کنند برای این روش در زبان فارسی معادل‌هایی مانند «نظریه مبنایی»، «تحقیق مبنایی»، «نظریه داده بنیاد»، «نظریه زمینه‌ای»، «تئوری مفهوم سازی بنیادین»، «متدولوژی رویش نظریه‌ها»، «نظریه بنیادی» ارائه شده است. روش گراند تئوری به‌طور کلی یک روش کیفی انعطاف‌پذیر است که برای توسعه روش نظری استفاده می‌شود (Yu & Smith, 2021). از اواخر قرن گذشته، در مباحث روش‌های پژوهش کیفی ظهور پیدا کرد و به مثابه رهیافتی نوگرایانه و بلکه پسانوگرا مورد توجه قرار گرفت (فراستخواه، ۱۳۹۵). به‌نوعی ماهیت این روش آن است که از تحلیل پدیده‌های خاص اجتماعی، یک تئوری جامع ارائه دهد. این روش پژوهش می‌تواند تغییرات فرایندهای اجتماعی را در طول زمان بررسی کند (فتحی نجفی و لطیف نژاد رودسری، ۱۳۹۵). گراند تئوری، که هم روش مطالعه فرایندها است و هم روشی در حال انجام (de la Espriella & Restrepo, 2020)، مجموعه‌ای از اصول، اعمال، تکنیک‌ها، روش‌ها، یک روش و یک تکنیک یا طرح تحقیق و یا برون داد یک پژوهش در نظر گرفته می‌شود (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۲، ۲۸۹) و می‌توان گفت یک روش تحقیق کامل است که توسعه سیستماتیک و مبتنی بر شواهد را امکان‌پذیر می‌کند (Hoda, 2021).

روش گراند تئوری، روشی استقرای محور است. حجم نمونه، توسط داده‌های جمع‌آوری شده و تحلیل آن‌ها مشخص می‌شود. نمونه‌گیری بدون هیچ محدودیتی در تعداد

به ایجاد عدالت رویه‌ای و نتایج عادلانه‌تر کمک کند و این فرایند می‌تواند با درگیر کردن طیف وسیع‌تری از ذینفعان در شکل‌دهی رقابت بهبود یابد. معماران می‌توانند با ابتکار خود در این مسیر حرکت کنند زیرا هیچ عاملی در پروسه مسابقه وجود ندارد که آن‌ها را از ایجاد پروژه‌هایی که به‌طور مؤثری با مجموعه گسترده‌ای از مردم در توسعه پیشنهادات خود درگیر باشند، باز دارد.

تیموچین‌هارپوتلوگیل (Harputlugil, 2018)، در پژوهشی با عنوان «فرایند تحلیلی سلسله مراتبی به‌عنوان رویکرد ارزیابی طراحی معماری؛ مطالعه موردی: استودیوی طراحی معماری»، با مطالعه موردی در یکی از آلتیه‌های معماری دانشگاه چانکایا آنکارا در کشور ترکیه، با استفاده از ابزار مشاهده، مصاحبه و ارزیابی داده‌ها، ایننتیجه حاصل شد که این روش می‌تواند نتایج عددی قابل مقایسه‌ای ارائه دهد که قابل اندازه‌گیری، درجه‌بندی و سازگاری هستند و می‌توانند به‌طور جداگانه‌ای گزارش شوند. در این پژوهش معیارهای اصلی: عملکرد، کیفیت ساخت، نوآوری و تأثیر آن، ارائه و فرایند، عنوان شد و در نهایت نتایج نشان داد، شرکت‌کنندگان، اولویت‌های معیارهای یکدیگر را تغییر می‌دهند با این حال، این رویکرد تفاوت‌ها را شناسایی و تمایزها را بر اساس ارزیابی مقایسه‌ای و رتبه‌بندی پروژه‌ها تعیین می‌کند. نعم القیسی (۲۰۱۸) در پژوهشی که در دانشگاه برایتون با عنوان «فرایند قضاوت در مسابقات طراحی معماری به‌عنوان یک بحث مشورتی» با هدف کمک به تئوری و عمل پروسه قضاوت در مسابقات طراحی معماری، بیان می‌کند، از طریق افزایش کیفیت ارتباطی و هنجاری مشورت، بهبود ارتباطات و ایجاد شفافیت بین تمام ذینفعان درگیر در فرایند، به بهبود پروسه قضاوت و داوری و همچنین افزایش اعتبار و پایایی نتایج فرایند قضاوت در مسابقات معماری کمک خواهد کرد. به اعتقاد ایشان در چهارچوب یک مسابقه، ملاحظاتی سیاسی، مالی و رسانه‌ای مرتبط در طراحی رویه مشورتی باید در نظر گرفته شود. همچنین یکی از موانع، مشکلات ارتباط بین اعضای هیئت منصفه است. در هیأت داوری، استفاده از رشته‌های مختلف، یک ویژگی مثبت به‌شمار می‌آید و می‌تواند بحث و تبادل نظر را غنا بخشد که در بهترین حالت، استفاده از تخصص‌های بین رشته‌ای است (Alqaysi, 2018).

روش پژوهش

همان‌طور که مطرح شد ارزیابی و داوری وجوه کیفی طرح‌های معماری نسبت به وجوه کمی آن، چالش بیشتری دارد و جهت دسترسی به چگونگی ارزیابی وجوه کیفی، مراجعه به خبرگان عرصه، در دستور کار قرار می‌گیرد. لذا با

زیرمقوله‌هایی که از لحاظ معنایی به یکدیگر در یک خانواده هستند با عنوان مفهوم، برچسب‌گذاری شده‌اند که در این پژوهش ۵۴ زیرمقوله به ۲۰ مقوله، تقلیل یافته است. در ادامه، مراحل کدگذاری (باز، محوری و انتخابی) و روند دستیابی به کدها به تفصیل ارائه شده است.

• کدگذاری

کدگذاری را قلب گراند تئوری خوانده‌اند. کدگذاری یک روش اساسی برای مشخص کردن مقولات موجود در داده‌ها است. کد، نماد یا مخفی است که برای مقوله‌بندی کلمات یا عبارات داده‌ها به کار می‌رود. هدف از کدگذاری، تسهیل بازیابی قطعات داده‌ها است. سه مرحله کدگذاری که برای تکوین منسجم، منظم و مشروح نظریه به کار می‌روند عبارتند از: کدگذاری باز، محوری و انتخابی (ایمان و محمدیان، ۱۳۸۷) که در ادامه توضیح داده می‌شوند.

- کدگذاری باز یا سطح اول کدگذاری

پس از انجام مصاحبه‌ها که زمان تقریبی هر کدام حدود ۹۰ دقیقه بود، با ضبط و ذخیره صدا، استماع حداقل دو مرتبه و مکتوب کردن جملاتی که در خلال مصاحبه انجام گرفته بود، عبارات معنایی و سپس کدهایی که مرتبط با آن‌ها بودند استخراج و دسته‌بندی شد. این مرحله به دسته‌بندی شناسه‌های مستخرج از یادداشت‌های کوتاه پژوهش، اطلاق می‌شود که به نام نهادن و دسته‌بندی کردن مفاهیم منجر می‌شود. در تصویر ۲ نمونه‌ای از کدگذاری باز ارائه شده است.

- کدگذاری محوری یا سطح دوم کدگذاری

هدف از این مرحله، برقراری رابطه بین مقولات تولیدشده در کدگذاری باز است (سلیمانی و مندگاری، ۱۳۹۵). این مرحله شامل، تعیین الگوهای موجود در داده‌ها و سطح مقوله بندی است. لازمه این مرحله مقایسه دائمی داده‌ها است. در این مرحله، محقق داده‌ها را با یکدیگر مقایسه کرده و به صورت خوشه‌ها یا مقوله‌هایی که باهم تناسب دارند، در می‌آورد (ادیب حاج باقری و همکاران، ۱۳۹۵).

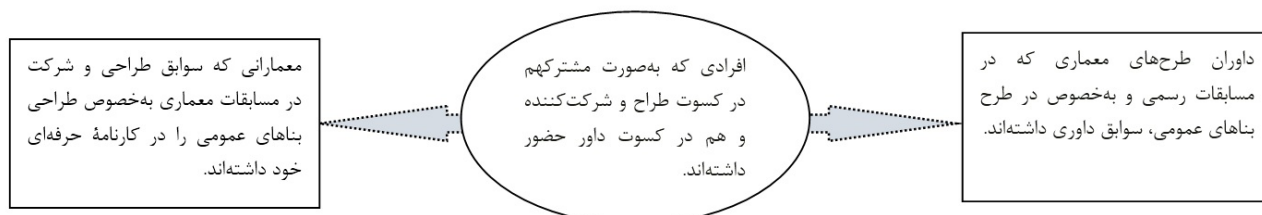
- کدگذاری انتخابی یا سطح سوم کدگذاری

روندی است که طی آن، فرایند یکپارچه‌سازی مقولات و تصحیح و تدوین نظریه صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر در

شرکت‌کنندگان ادامه می‌یابد تا به اشباع برسد. اشباع در گراند تئوری عبارت است از کامل شدن همه سطوح کدها و اینکه اطلاعات مفهومی جدیدی، که نیازی به کد جدید یا گسترش کدهای موجود داشته باشد، به دست نیاید. پژوهشگر از طریق بررسی مرتب داده‌ها و پرسیدن سؤالات، به احساس اشباع نظریه و بستن نمونه می‌رسد. به این ترتیب انتخاب شرکت‌کنندگان و سایر منابع تا شکوفایی و کشف نظریه، ادامه می‌یابد (ادیب حاج باقری و همکاران، ۱۳۹۵). در پژوهش حاضر، به دلیل اینکه نظریات مربوط به این پدیده، نزد خبرگان عرصه بوده، پس ارتقای کیفیت داوری و ارزیابی چه در حوزه دانشگاهی و چه در عرصه حرفه‌ای، نیازمند فهم و به‌کارگیری اشتراکات نظریات و معیارهای مطرح‌شده خبرگان این عرصه است. در این پژوهش از سه طیف، به‌عنوان مصاحبه‌شونده (همکاران پژوهش) استفاده شده است (تصویر ۱).

• شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

در روش گراند تئوری، گردآوری داده‌ها، نظم دادن و تجزیه و تحلیل آنها به یکدیگر وابسته بوده و همزمان انجام می‌شوند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۵). تحلیل داده‌ها از طریق شناسه‌گذاری، صورت می‌گیرد و به فرایندی از پژوهش اشاره دارد که از خلال آن مفاهیم شناخته‌شده و ابعاد و ویژگی‌هایشان کشف می‌شوند. شناسه‌گذاری در واقع به معنای رمزگشایی و تفسیر داده‌ها و نام‌گذاری مفاهیم و تبیین آن‌ها با جزئیات بیشتر به شیوه استقرائی است، که جنبه اکتشافی دارد. مراحل شناسه‌گذاری شامل شناسه‌گذاری باز، محوری و انتخابی است (لک، ۱۳۹۳). در فرایند تحلیل پس از انجام مصاحبه‌ها، با تحلیل سطر به سطر آن‌ها، کدهایی مشخص شده است. هر کد اولیه، درون متن مصاحبه، با خطی در زیر آن مشخص شده و حاوی معنایی است که به صورت کد یا شناسه نمایش داده می‌شود. هر تعداد کد که هم‌سنخ بوده با عنوان انتزاعی بانام مفهوم، برچسب‌گذاری شده است. این مرحله منتج به استخراج ۲۷۶۹ کد یا شناسه و ۱۳۳ مفهوم، شده است. در مرحله بعدی هر تعداد مفهوم که دارای سنخیت از لحاظ ابعاد و ویژگی هستند با عنوان زیرمقوله نام‌گذاری شده‌اند. سپس

تصویر ۱. سه طیف استفاده‌شده در مصاحبه‌های انجام‌گرفته به‌عنوان خبرگان عرصه. مأخذ: نگارندگان.

نمونه‌ای از سه سطح کدگذاری مربوط به مقوله «کیفیت نازل در بناهای عمومی» ارائه شده است.

این سطح محقق به دنبال فرایند می‌گردد. برقراری نوعی یکپارچگی در کدها و طبقات برای یکپارچگی در نظریه نهایی مفید است (استراوس و کوربین، ۱۹۹۵). در جدول ۱،

کد/شناسه	عبارت معنایی	جمله اصلی مصاحبه شونده
اهمیت مسئله شناخت طرح	لزوم شناخت معماری در داوران	داورها باید معماری را بشناسند، معماری را بدانند، خبره باشند. در معماری، با تجربه باشند و باید به حکمتی در معماری رسیده باشند. البته یکی از معیارهای خبرگی، توانایی در نقد است که تقریباً در کشور ما وجود ندارد مگر معدودی از معماران. از دیگر شرایط، داور باید خودش طراح باشد البته این را مطلق نمی‌کنم یعنی، حتماً نباید طراح باشد. ممکن است برخی صاحب نظران در معماری طراح نباشند ولی بتوانند پروژه معماری را بفهمند. آن‌هایی که طراح هستند، مطمئناً مسائل معماری را بهتر می‌فهمند و این خیلی مهم است. یک موضوع دیگر، بحث سلیقه است. البته سلیقه، معانی مختلف دارد. عده‌ای اصلاً صاحب سلیقه نیستند. فهمیدن طرح خیلی مهم است حتی اگر شخص بخواهد سلیقه شخصی را دخیل کند. در داوری باید داور بتواند سلیقه شخصی را کنار بگذارد زیرا هیچ معمار با تجربه‌ای نیست که سلیقه شخصی نداشته باشد. در صورتی می‌تواند سلیقه شخصی را دخیل کند که با اهداف مسابقه، همخوانی داشته باشد.
اهمیت خبرگی داوران	اهمیت خبرگی در داوران	
داشتن تجربه در داوران	لزوم دارا بودن تجربه در داوران	
دارا بودن قدرت نقد توسط داوران	دارا بودن توانایی داوران در نقد معماری	
اهمیت تجربه طراحی برای داور	اهمیت دارا بودن تجربه طراحی برای داوران	
شناخت داوران از طرح معماری	اهمیت شناخت و فهم داوران از طرح معماری	
داشتن سلائق خوب و صحیح در داوران	دارا بودن سلیقه خوب و صحیح در معماری	
عدم دخالت سلائق شخصی به‌طور صرف	لزوم کنار گذاشتن سلیقه شخصی توسط داوران	
لزوم همخوانی سلائق شخصی با اهداف طرح	به‌کارگیری سلیقه شخصی در صورت همخوانی آن با اهداف مسابقه	

تصویر ۲. چگونگی تحلیل و رمز شکافی کدها. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۱. نمونه‌ای از کدگذاری محوری مربوط به مقوله کیفیت نازل در بناهای عمومی. مأخذ: نگارندگان.

ردیف	کد/شناسه	فراوانی	مفهوم	زیر مقوله	مقوله
۱	داوری با کیفیت‌تر در بناهای خصوصی (۴)	۸	کیفیت بالاتر در طرح‌های خصوصی	حداقل کیفیت طرح بناهای عمومی	کیفیت نازل در بناهای عمومی
۲	طرح‌های با کیفیت‌تر در بناهای خصوصی (۴)				
۳	عدم کیفیت طراحی در این‌گونه طرح‌ها (۴)	۵	عدم کیفیت در این‌گونه طرح‌ها		
۴	عدم کیفیت تابع به‌کارگیری مباحث کمی (۱)				
۵	عدم کیفیت در طرح‌های انتخابی (۴)				
۶	عدم کیفیت طرح‌های دولتی (۶)	۱۷	کیفیت پائین طرح‌های دولتی		
۷	عدم تحقق نتیجه مناسب در طرح‌های دولتی (۲)				
۸	عدم کیفیت آثار در این‌گونه طرح‌ها (۵)				
۹	عدم کیفیت اجرای طرح‌ها (۳)	۷	کیفیت پائین اجرای طرح		
۱۰	پروسه طولانی اجرای طرح (۴)				
۱۱	استفاده از طرح‌های ساده در ادارات (۲)				
۱۲	اجرای طرح‌های شاخص قبلی (۳)				
۱۳	حکمت دیدگاه کلاسیک (۲)	۲۱	خلاقیت محدود در این‌گونه طرح‌ها	عدم آوانگارد بودن طرح و اجرا	
۱۴	عدم خلاقیت در این‌گونه طرح‌ها (۱۰)				
۱۵	کیفیت نازل این‌گونه طرح‌ها (۴)				

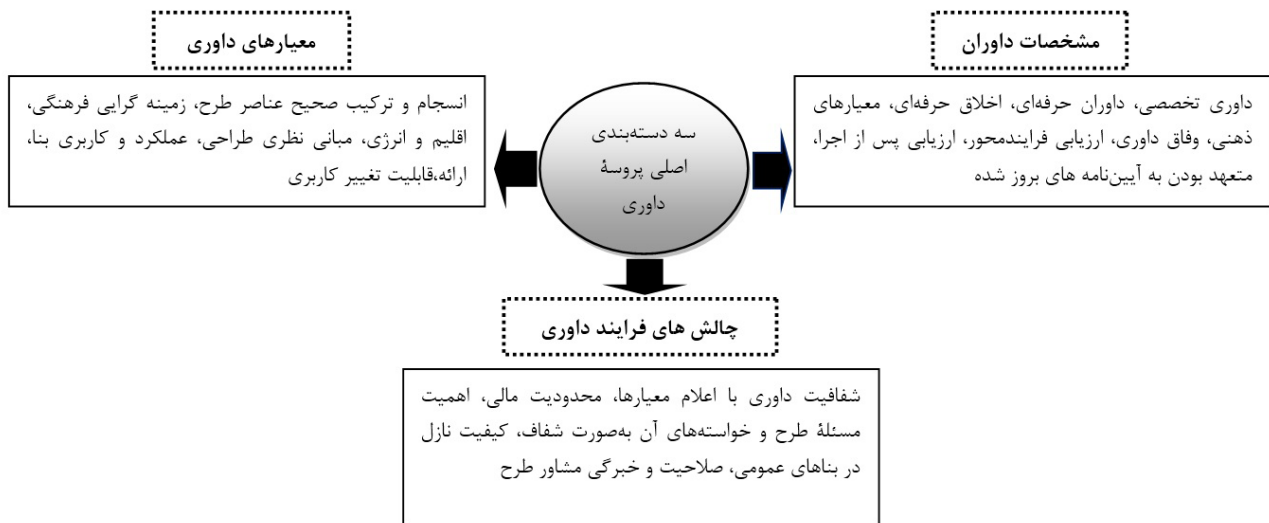
یافته‌ها

زیرمقولات به‌دست آمده از مفاهیم مستخرج از کدها، همراه با تعداد فراوانی، همچنین مقوله‌های مستخرج از زیرمقولات پژوهش، در **جدول ۲** ارائه شده است. بدیهی است به دلیل استخراج ۲۷۶۹ کد اولیه از خلال مصاحبه‌های انجام‌گرفته، امکان ارائه جداول مربوط به کدگذاری نوع یک (باز) وجود نداشته و نویسندگان صرفاً به ارائه زیرمقوله‌ها و مقوله‌های حاصل بسنده کرده‌اند. با توجه به یافته‌های به‌دست آمده در این جدول مشاهده می‌شود، بیشترین فراوانی مربوط

به مقوله «اهمیت مسئله طرح و خواسته‌های آن به‌صورت شفاف» و کمترین فراوانی مربوط به مقوله «ارزیابی فرایند محور» است. همچنین مقولات به‌دست آمده، سه دسته‌بندی اصلی مربوط به پروسه داور را به‌صورت **تصویر ۳** تعریف و ارائه می‌کنند. با مراجعه به **تصویر ۳** می‌توان دریافت، بیشترین تعداد مقولات به‌دست آمده، به مشخصات و شرایط داوران و چگونگی و نحوه داور آن‌ها اشاره دارند. لذا به‌نظر می‌رسد با انتخاب یک هیأت داور متخصص و دارای صلاحیت

جدول ۲. زیر مقولات، مقولات و مقوله هسته منتج‌شده موضوع پژوهش. مأخذ: نگارندگان.

ردیف	زیرمقولات	فراوانی	مقوله	مقوله هسته
۱	تبعیت ارگان‌ها از قوانین و ضوابط (۶۸)، پیروی از آیین‌نامه‌ها و قوانین (۳۱)، ضوابط بروزشده (۴۵)، دبیرخانه مسابقات (۱۶)	۱۶۰	متعهد بودن به آیین‌نامه‌های بروزشده	
۲	ارزیابی پس از اجرا (۱۳)	۱۳	ارزیابی پس از اجرا	
۳	صلاحیت و خبرگی مشاور طرح (۴۱)	۴۱	صلاحیت و خبرگی مشاور طرح	
۴	عدم آوانگارد بودن طرح و اجرا (۲۸)، حداقل کیفیت طرح بناهای عمومی (۳۰)	۵۸	کیفیت نازل در بناهای عمومی	
۵	محدودیت منابع مالی (۹۸)، ضرورت ساخت پروژه (۱۱)	۱۰۹	محدودیت مالی	
۶	پروسه طراحی (۱۶)	۱۶	ارزیابی فرایندمحور	
۷	اجماع رأی داوران (۱۰۵)، مشارکت و هم‌فکری با عوامل ذی‌نفع (۷۶)، تعامل طراحان با داوران (۱۹)	۲۰۰	وفاق داور	
۸	سلائق شخصی داوران (۶۳)، متغیر بودن معیارها (۴۱)، متعادل کردن کیفیات و کمیتات (۱۴)، معیارهای کیفی (۸۹)	۱۰۷	معیارهای ذهنی	
۹	عدالت در داور (۴۱)، اعلام معیارهای داور (۱۳۵)، شفافیت در پروسه داور (۱۱۶)، زمان مناسب پروسه داور (۲۳)	۳۱۵	شفافیت داور با اعلام معیارها	
۱۰	دخالت‌های غیر تخصصی (۱۰۹)، وضوح در خواسته‌های طرح (۱۰۰)، خواسته‌های کارفرما (۸۹)، مسئله طرح (۴۱)	۳۳۹	اهمیت مسئله طرح و خواسته‌های آن به‌صورت شفاف	هیأت داور مشروع و صلاحیت‌دار
۱۱	منعطف بودن طرح (۱۱)، تحقق‌پذیری طرح (۱۶)	۲۷	قابلیت تغییر کاربری	
۱۲	فریبندگی راندو (۶۲)، راندو و ارائه (۲۶)، شفافیت بیان طرح (۳۲)، تناسب شیوه ارائه با طرح (۱۶)، ارائه در راستای شفافیت و بیان طرح (۸۴)	۲۲۰	ارائه	
۱۳	مقیاس طرح (۲۱)، عملکرد طرح (۸۰)	۱۰۱	عملکرد و کاربری بنا	
۱۴	سبک طراحی (۱۲)، فلسفه طرح (۱۵)	۲۷	مبانی نظری طراحی	
۱۵	اقلیم و پایداری (۳۸)، شاخص‌های زیست محیطی (۱۵)	۵۳	اقلیم و انرژی	
۱۶	زمینه‌گرایی (۶۳)، مباحث فرهنگی (۱۷)	۸۰	زمینه‌گرایی فرهنگی	
۱۷	وحدت و تناسب (۵۶)، یکپارچگی و انسجام (۲۴)، اصالت طرح (۳۴)، خصوصیات ظاهری بنا (۲۴)، ماندگاری بنا (۱۷)	۱۵۵	انسجام و ترکیب صحیح عناصر طرح	
۱۸	عدم تمایل به شرکت در داور (۱۱۷)، رعایت اخلاق حرفه‌ای داوران (۱۴)	۱۳۱	اخلاق حرفه‌ای	
۱۹	شایستگی داوران (۶۲)، حرفه‌مند بودن داوران (۱۳۶)، داوران صاحب نظر (۳۰)، توسعه دانش داور (۷۷)، پیشینه علمی (۱۳)	۳۱۸	داوران حرفه‌ای	
۲۰	تناسب تخصص داوران (۸)، داوران چند تخصصی (۶۰)، تجارب همسان با طرح (۸۶)	۱۵۴	داوری تخصصی	

تصویر ۳. سه دسته‌بندی معرفی شده از مقولات به دست آمده پژوهش. مأخذ: نگارندگان.

هسته پژوهش، هیأت منتخب داوری مشروع و صلاحیت دار، اشاره شده است.

نحوه انتخاب داوران، نظم و روش خاصی ندارد. گاهی اوقات چند داور معروف دعوت می‌شوند و چون با هم هماهنگ شده‌اند، عموماً اختلاف نظر ندارند. داورها باید معماری را بشناسند، بدانند، خبره باشند و به یک حکمتی در معماری رسیده باشند و مطمئناً یکی از معیارهای خبرگی، توانایی در نقد است (حمیدرضا خوئی، مصاحبه شخصی، ۲ خرداد ۱۳۹۹).

داور باید تجربه انجام طرح را داشته باشد و به نظریه‌های به روز مربوط به آن موضوع تسلط داشته باشد. همچنین داور باید یک شخصیت بی طرف داشته باشد. حرفه مند باشد و تجربه حرفه‌ای در آن بخش داشته باشد. مسئله بعدی در شخصیت داور، تحلیل و قدرت تحلیل داور است. معمولاً ارگان‌های دولتی از داورانی بهره می‌برند که در کار حرفه‌ای ضعیف هستند و در کارهای مدیریتی فعال اند به این دلیل، نتایج این داوری‌ها خیلی ضعیف است (هومن بالازاده، مصاحبه شخصی، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹).

داور باید معمار استراتژیست باشد یعنی معمار یا غیر معماری که توانمند در حوزه‌های بین رشته‌ای است. به این معنی که هم دانش مورد نظر را داشته و هم تمرین کرده است. قبل از قضاوت، انتخاب داورها باید درست انجام شود. اول از همه انتخاب درست تیم در اولویت است (حمید ناصر خاکی، مصاحبه شخصی، ۲۱ بهمن ۱۳۹۸).

عموماً این ارزیابی‌ها توسط تیم فنی و بدنه کارشناسی کارفرما صورت می‌گیرد و در بسیاری از موارد این افراد

متناسب می‌توان چالش‌های این روند را به حداقل رساند و پروسه داوری را در مسیر درست هدایت کرد. با این تفاسیر، مقوله هسته پژوهش با توجه به زیر مقولات و مقولات ارائه شده در جدول ۲، می‌توان با عنوان، هیأت منتخب داوری مشروع و صلاحیت دار، معرفی کرد. در ادامه به خصوصیات، مشخصات و ویژگی‌های مقوله هسته پرداخته می‌شود.

• مقوله هسته

مقوله هسته، ایده یا نظریه اصلی فرایند تحلیل داده‌های منتج از مصاحبه‌های انجام گرفته در پژوهش است (Creswell & Poth, 2007). این مقوله در هر پژوهش، عبارتی معرف پدیده اصلی پژوهش است. مشخصات و معیارهای انتخاب مقوله هسته شامل این موارد است: ۱- محوری باشد، یعنی مقولات دیگر بتوانند به آن مرتبط شوند. ۲- در داده‌ها به صورت مداوم ظاهر شود یعنی تقریباً همه موارد به مقوله هسته برگردند. ۳- تبیینی باشد و با ارتباط دادن مقولات رشد کند و منطقی و باثبات باشد (لک، ۱۳۹۳). در این پژوهش مقوله هسته، هیأت منتخب داوری مشروع و صلاحیت دار، معرفی شده است. اساس هر پروسه داوری را هیأت داوران آن تشکیل می‌دهند. اگر این هیأت، منتخب و دارای صلاحیت باشند و انتخاب آن‌ها تابع ضوابط و شاخص‌ها باشد، بی شک بحران‌های داوری طرح‌های معماری به حداقل رسیده و شاید به طور کامل حل شود. جهت شفافیت و روشن شدن مقولات به دست آمده تحقیق، از نظریات مصاحبه شونده‌گانی که به مقولات مورد نظر اشاره داشته، نمونه‌هایی آورده می‌شود. در اینجا به عنوان نمونه به برخی از نمونه‌های شاهد مربوط به مقوله

نتیجه‌گیری

روند ارزیابی و داوری در رشته‌های هنری، به‌خصوص معماری، از سایر رشته‌ها دشوارتر بوده و یکی از موارد چالش‌زا در آن به‌شمار می‌رود. عموماً پروسه ارزیابی و داوری در طرح‌های معماری به صورت ذهنی بوده و معیارهای از پیش تعیین‌شده‌ای در بین داوران جهت ارزیابی و داوری وجود ندارد. این چالش در طرح‌های اجرایی و ساختمان‌های عمومی به دلائل مقیاس بزرگ‌تر و اهمیت و حساسیت بیشتر از جهات مختلف (سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و...)، مهم‌تر به نظر می‌رسد. عمده دلیل آن نیز عدم وجود سازوکار و معیارهای همه‌پسند بوده که در روند داوری وجود نداشته و پروسه داوری را به سمت وسوی سلیق شخصی داوران سوق می‌دهد. در این پژوهش سعی بر این شد که با استفاده از تحلیل نظریات خبرگان این عرصه که در پروسه داوری طرح‌های معماری بناهای عمومی، در کسوت داور یا طراح یا هر دو، شرکت داشته و به یک جمع‌بندی کلی و در نهایت تعیین معیارهایی همه‌پسند و علمی رسید. جهت این کار از روش گراندد تئوری استفاده شد که عموماً برای موقعیتی مناسب و کاربردی است که دانش و نظریات در آن حوزه محدود است. مقوله هسته تحقیق با عنوان، هیأت منتخب داوری مشروع و صلاحیت دار، تحت تأثیر این شرایط معرفی و ارائه شد. یافته‌های پژوهش و بیشترین تعداد مقوله‌های منتج شده به مشخصات داوران و چگونگی داوری آن‌ها اشاره دارد و مبین این نکته است که، جهت داوری طرح‌های معماری، در صورت به‌کارگیری داوران متخصص و دارای صلاحیت، پروسه داوری و معیارهای آن به‌طور صحیح مسیر خود را طی کرده و معضلات مربوط به آن کاهش می‌یابد. همچنین با توجه به مقوله‌های منتج شده از روند پژوهش، می‌توان معیارهای ارزیابی و داوری طرح‌ها را در قالب جدول ۳ با عنوان یک چک لیست ارائه داد. هدف از این پژوهش، بازشناسی و کاربرد روش گراندد تئوری علاوه بر تعیین معیارهای داوری طرح بناهای عمومی در زمینه معماری است. به دلیل نبودن مبانی در زمینه معماری و به‌خصوص داوری و ارزیابی طرح بناهای عمومی، به‌کارگیری این روش به لحاظ اینکه اکثر نظریه‌ها از جوامع غربی استفاده و تقلید می‌شود، در بومی سازی نظریات، مثر ثمر و کاربردی خواهد بود و می‌توان گفت روش گراندد تئوری می‌تواند به عنوان یک روش ارائه‌دهنده نظریات معماری و حوزه‌های مرتبط با آن مؤثر و مفید واقع شود. نگارنده امیدوار است که این پژوهش ابزار مناسبی برای پژوهش‌های بعدی در زمینه داوری و ارزیابی

تجارب و تخصص حرفه‌ای لازم را جهت ارزیابی ندارند. در واقع داوران باید به موضوع اشراف داشته باشند و انتخاب آن‌ها بر اساس تخصص و تجربه در حوزه‌های مشابه باشد، علاوه بر تخصص، مسئله سلامت و اخلاق حرفه‌ای داوران به‌شدت در اولویت است (مروارید قاسمی، مصاحبه شخصی، ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۹).

مهمترین چالش این است که داوران بر اساس روابط خاص انتخاب می‌شوند و معماران اجرایی از این عرصه خارج هستند. انتخاب بسیاری از این داوران، به واسطه پشتوانه سیاسی آن‌ها است. انتخاب باید بر اساس یکسری مشخصات خاص باشد و حتی نسبت به عملکردشان پاسخگو باشند (علی خدادادی، مصاحبه شخصی، ۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۹).

انتخاب داوران معمولاً بر اساس نظر کارفرما و سلائق شخصی ایشان صورت می‌گیرد. کسی باید داور باشد که سابقه حرفه‌ای داشته و دارای نظریه باشد (محمود درویش، مصاحبه شخصی، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۹).

داورها معمولاً بر اساس جریان‌های اداری و سیاسی انتخاب می‌شوند. کسانی باید داور باشند که حرفی برای گفتن داشته و به‌نوعی کننده کار باشند (محمدرضا قانع، مصاحبه شخصی، ۲ اردیبهشت ۱۳۹۹).

داور باید در قبال پروسه و نتیجه داوری، مسئولیت‌پذیر باشد، سابقه کار داشته باشد، صداقت داشته، و درگیر حاشیه نشود و صرفاً به کار نگاه کند و به نحوه داوری فکر کند (کوروش رفیعی، مصاحبه شخصی، ۸ خرداد ۱۳۹۹).

متأسفانه داوران گروه گروه شده‌اند و هر یکدر عمل، تیم خودش را دارد، گاهی اوقات بعضی به‌خاطر حضور بعضی دیگر از داوران، شرکت نمی‌کنند و برعکس. خود داوران باید رتبه‌های متعدد و زیادی را در رزومه داشته باشند تا چگونگی ارزیابی و داوری کارها را لمس کنند (سهراب رفعت، مصاحبه شخصی، ۶ خرداد ۱۳۹۹).

یکی از چالش‌هایی‌تواند این باشد که شخصی که صلاحیت داوران را تأیید می‌کند، صلاحیت خودش را چه کسی تأیید کرده چه بسا اصلاً تخصص و رشته دانشگاهی این افراد، معماری هم نباشد. فساد در داوری زیاد است و داورها باید متعهد باشند (شهاب‌الدین ارفعی، مصاحبه شخصی، ۱۰ آبان ۱۳۹۹).

چالش اصلی، وجود صلاحیت داوری است. داور، کارآزموده و هنرشناس با معیارهای انتزاعی، داوری نمی‌کند. داور خودش معیار است. اگر کارآزموده و حرفه‌ای باشد، نتیجه داوری خوب و قابل قبول و آموزنده است (سیدرضا هاشمی، مصاحبه شخصی، ۱۲ آذر ۱۳۹۹).

جدول ۳. چک لیست مربوط به معیارهای ارزیابی و داوری. مأخذ: نگارندگان

ردیف	معیار اصلی	امتیاز کلی معیار	نظریه داور	
			رعایت شده	رعایت نشده
۱	زمینه‌گرایی فرهنگی		مباحث فرهنگی	
۲			زمینه‌گرایی	
۳	انسجام و ترکیب صحیح عناصر طرح		وحدت و تناسبات	
۴			یکپارچگی و انسجام	
۵			اصالت طرح	
۶			خصوصیات ظاهری بنا	
۷			ماندگاری بنا	
۸			شاخص‌های زیست محیطی	
۹			اقلیم و انرژی	
۱۰	مبانی نظری طراحی		فلسفه طرح	
۱۱			سبک طراحی	
۱۲	عملکرد و کاربری بنا		مقیاس طرح	
۱۳			عملکرد طرح	
۱۴			شفافیت بیان طرح	
۱۵	ارائه		تناسب شیوه ارائه با طرح	
۱۶			راندو و ارائه	
۱۷			فریبندگی راندو	
۱۸			منعطف بودن طرح	
۱۹			تحقق‌پذیری طرح	

جمع امتیازات

فهرست منابع

- ادیب حاج باقری، محسن؛ پرویزی، سرور و صلصالی، مهوش. (۱۳۹۵). روش‌های تحقیق کیفی. بشری.
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۵). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای (ترجمه ابراهیم افشار). نشر نی. (اثر اصلی منتشره ۱۹۹۰)
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۰). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌های مبانی رویه‌ها و شیوه‌ها (ترجمه بیوک محمدی). پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اسماعیلی، مریم؛ صلصالی، مهوش و محمدعلی چراغی. (۱۳۹۲). کیفیت در مطالعات گراند تئوری. تحقیقات کیفی در علوم سلامت،

پروژه‌های طراحی معماری به خصوص در حوزه ارگان‌ها و ادارات دولتی باشد و بتواند زمینه اولیه مناسبی برای این دغدغه مهم فراهم نماید.

پی‌نوشت‌ها

1. Catherine Anthony
2. جهت مطالعه بیشتر بنگرید به طرح پژوهشی تحت عنوان: «تدوین راهنمای ارزیابی طرح‌های معماری» که در مرکز اسناد و تحقیقات دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی موجود است.
3. Grounded Theory
4. Strauss and Corbin
5. Groot and Wank

- Alqaysi, N. (2018). *The Judgement press in Architectural Design competitions as a Deliberative communicative ptactice* [Doctoral dissertation, University of Brighton]. School of Architecture and Design. https://www.researchgate.net/publication/342083269_The_Judgement_Process_in_Architectural_Design_Competitions_as_a_Deliberative_Communicative_Practice
- Anthony, K. (1991). *Design Juries on Trail: The Renaissance of the Design studies*. van Nostrand Reinhold.
- Bern, A., & Røe, P. G. (2022). Architectural competitions and public participation. *Cities*, 127 (2). <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103730>
- Ilozor, B. D. (2006). Balancing jury critique in design reviews. *CEBE Transactions*, 3(2), 52-79. <https://doi.org/10.11120/tran.2006.03020052>
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2007). *Qualitative inquiry and research method: Choosing among five approaches*. Sage.
- De la Espriella, R., & Restrepo, C. G. (2020). Grounded theory. *Revista Colombiana de Psiquiatría (English Ed.)*, 49(2), 126-132. <https://doi.org/10.1016/j.rcpeng.2018.08.001>
- Harputlugil, T. (2018). Analytic hierarchy process (AHP) as an assessment approach for architectural design: Case study of architectural design studio. *International Journal of Architecture & Planning*, 6(2), 217-245. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2018.53>
- Hoda, R. (2021). Socio-technical grounded theory for software engineering. *IEEE Transactions on Software Engineering*, 48(10), 3808-3832. <https://doi.org/10.1109/TSE.2021.3106280>
- Hussein, F., Stephens, J., & Tiwari, R. (2020). Grounded theory as an approach for exploring the effect of cultural memory on psychosocial well-being in historic urban landscapes. *Social Sciences*, 9(12), 219. <https://doi.org/10.3390/socsci9120219>
- Maurice, F. (1992). *Strong (The United Nations Conference on Environment and Development). The Global Partnership for environment and development: A Guide to Agenda 21 post Rio Edition*. United Nation digital library.
- Roberts, A. (2006). Cognitive styles and student progression in architectural design education. *Design Studies*, 27(2), 167-181. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2005.07.001>
- Salama, A. M., & El-Attar, M. S. (2010). Student perceptions of the architectural design jury. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 4(2-3), 174-200. <https://doi.org/10.26687/archnet-ijar.v4i2/3.104>
- Utaberta, N., Hassanpour, B., & Arsyad Bahar, M. (2012). An evaluation of criteria-based assessment and grading in

- https://jqr1.kmu.ac.ir/article_90759. ۲۸۷-۲۹۶. (۳)۲.html
- ایمان، محمد تقی و محمدیان، منیژه. (۱۳۸۷). روش‌شناسی نظریه‌ی بنیادی. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۱۴(۵۶)، ۳۱-۵۴. https://method.rihu.ac.ir/article_427.html
 - رضایی، شمس‌الدین. (۱۳۹۶). طراحی مدل درآمدزایی باشگاه‌های فوتبال ایران: با رویکرد گراند تئوری. *پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی*، ۶(۳)، ۱۱۶-۱۰۱. <https://dorl.net/10.1-116.3.6> 51.1396.6.3.9.5 dor/20.1001.1.23۴۵۵۵
 - سلیمانی، مریم و مندگاری، کاظم. (۱۳۹۵). زیبایی‌شناسی خانه سنتی ایرانی: بازنشاسایی مؤلفه‌های زیبایی بر اساس تئوری برخاسته از زمینه (مطالعه موردی: شهر یزد). *هویت شهر*، ۱۰(۲۸)، ۶۷-۷۸. magiran.com/p2284254
 - فتحی نجفی، طاهره و لطیف نژاد رودسری، رباب. (۱۳۹۵). مشاهده در رویکرد گراند تئوری: یک مطالعه مروری. *تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، ۵(۲)، ۲۲۹-۲۲۱. <https://www.sid.ir/paper/215588/fa>
 - فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر «نظریه برپایه» (گراند تئوری GTM). آگاه.
 - کیان ارثی، منصوره و طالبی، زینب. (۱۳۹۱). تبیین راهکارهایی برای ارتقا شیوه ارزیابی دروس طراحی معماری. *همایش ملی معماری و فرایند طراحی*.
 - گروت، لیندا و وانک، دیوید. (۱۳۹۶). روش‌های تحقیق در معماری (ترجمه علیرضا عینی فر). دانشگاه تهران. (اثر اصلی منتشره ۲۰۰۲).
 - لک، آزاده. (۱۳۹۳). کاربرد نظریه زمینه‌ای در پژوهش‌های طراحی شهری. *صفه*، ۱(۲۴)، ۴۳-۶۰. <https://dorl.net/dor/20.1.60-43.24> 001.1.1683870.1393.24.1.4.3
 - لنگ، جان. (۱۳۹۵). آفرینش نظریه معماری، نقش علوم رفتاری در طراحی محیط (ترجمه علیرضا عینی فر). مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران. (اثر اصلی منتشره ۱۹۸۷).
 - مهربابی، امیر؛ خنیفر، حسین؛ امیری، علی؛ زارعی متین، حسن و جندقی، غلامرضا. (۱۳۹۰). معرفی روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه). *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۹(۲۳)، ۳۰-۵. https://jomc.ut.ac.ir/article_28780.html
 - مهدی‌زاده سراج، فاطمه و مردمی، کریم. (۱۳۸۷). معیارهای قضاوت پروژه‌های طراحی معماری. *سومین همایش آموزش معماری. دانشگاه تهران*.
 - میرریاحی، سعید. (۱۳۹۳). سنجش و ارزیابی در نظام آموزش معماری با تأکید بر یادگیری مبتنی بر تیم و ارزشیابی همتایان. *معماری و شهرسازی آرمانشهر*، ۷(۱۳)، ۱۱۷-۱۰۷. https://www.armanshahjournal.com/article_33440.html
 - ندیمی، حمید. (۱۳۸۹). نگاهی به ارزیابی طرح‌های معماری. *صفه*، ۲۰(۱)، ۲۰-۱۳. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.1683870.13.9-20.1> 89.20.2.1.4
 - نشریه شماره ۲۴۰. (۱۳۸۱). *راهنمای برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی در ایران*. معاونت امور فنی دفتر امور فنی و تدوین قراردادها: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.

architecture design. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*, 5(2), 346-352. <http://i-rep.emu.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11129/3168/1/v5-346-352.pdf>

- Utaberta, N., Hassanpour, B., Che-Ani, A. I., Zaharim, A., & Abdullah, N. A. G. (2011). Criteria-based assessment and grading in architecture design studio. *Recent Researches in Educational Technologies*, 179–185. https://doi.org/10.1007/978-3-642-25908-1_30
- Yu, M., & Smith, S. M. (2021). Grounded theory: A guide for a new generation of researchers. *International Journal of Doctoral Studies*, 16, 553–568. <https://doi.org/10.28945/4836>

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:
باقری، مجتبی؛ طلیسچی، غلامرضا و معینی، سید محمود. (۱۴۰۳). تعیین معیارهای داوری طرح بناهای عمومی در ادارات دولتی. *باغ نظر*, ۲۱(۱۳۱)، ۶۷-۷۸.

DOI: 10.22034/BAGH.2024.342909.5238

URL: https://www.bagh-sj.com/article_194085.html

